

Opis źródła:

Przedstawiony niżej dokument miał zostać spisany 11 listopada 1198 r. Na jego mocy Grzymisław, książę świecki i lubiszewsko-tczewski nadał zakonowi joannitów zamek w Starogardzie, wymienione imiennie wsie i kościół w Lubiszewie. Zakon powstał jeszcze w XI w., jeszcze przed pierwszą krucjatą. Jako zakon rycerski został uznany przez papieża Paschalisa II w 1113 r. Po pierwszej krucjacie, władcy Królestwa Jerozolimskiego nałożyli na joannitów obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego dla swojego państwa. W całej Europie powstała sieć komandorii joannitów, gdyż władcy europejscy nie szczędzili majątków i przywilejów na ich rzecz. W Polsce joannici pojawili się w pierwszej połowie XII w. Najpierw dotarli na Śląsk i do Małopolski, potem do Wielkopolski i na Pomorze Gdańskie. Wśród nadań, jakie joannici otrzymali w 1198 r. od Grzymysława były dzisiejsze Skarszewy, które zakonnicy lokowali dopiero na początku XIV w. Wiemy, że także wówczas powstała w Skarszewach komturia joannitów¹.

Miejsca wydania:

Codex Pomeraniae Vicinarumque Terrarum Diplomaticus, t. 1, wyd. F. Dreger, Berlin 1768, nr 32.

Pommerellisches Urkundenbuch, wyd. M. Perlbach, Danzig 1882, nr 9.

Woźny M., *Joannici założyciele Skarszew w dokumentach z lat 1198–1370*, Skarszewy 2021, s. 7–8.

Miejsce przechowywania źródła:

Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, XX. HA, Schiebl 48, nr 2.

Tekst źródła.

M. Woźny, *Joannici założyciele Skarszew w dokumentach z lat 1198–1370*, Skarszewy 2021, s. 7–8.

Ja, Grzymisław (Grimizlaus), jeden spośród panów Pomorza, z wielu ust od dawna słysząc o szpitalu Jerozolimskim to, co ustawicznie głoszą odwiedzający Grób Pański, jakie to przezeń dzieła miłosierdzia wobec biedaków i chorych są świadczone, jakie trudy dobroczyńców i jakie mnóstwo modłów, przeto dla odpuszczenia moich grzechów, które jak odczuwam srodze mnie

¹ M. Woźny, *Joannici założyciele Skarszew w dokumentach z lat 1198–1370*, Skarszewy 2021, s. 3–4.

dręczą, pragnąc mieć jakiś udział w czynieniu wspomnianego dzieła miłosierdzia – chcę uczynić siebie współpracę (tegoż dzieła) w miarę moich możliwości uzyskanych za pośrednictwem Opatrzności Bożej, dla uczczenia Boga i Grobu Świętego oraz Świętego Jana Chrzciciela dałem mój gródek, który zwie się Starogard (Starigrod) wraz z wszystkimi ziemiami, lasami i wodami oraz powinnościami jemu przynależnymi, również dałem całą ziemię położoną pomiędzy traktem kupców, który prowadzi do Gdańska (Gdantz), a rzeką Wierzycą (Verissam) aż po granice Kamierowa (Camerou). Dałem również tęże wieś Kamierowo, a także drugą Równino (Reueninov), którą to już dawno temu byłem przekazałem, aż po granice Pogódek (Pogodcou) i to z wszystkimi lasami i polami i łąkami i jeziorami i rzeką zwaną Wietcisa (Vethrica) wraz z wszystkimi łowiskami bobrów i rybołówstwem. Ponadto do tego dodaję również dwie opuszczone wsie Szczodrowo (Scedrou) i Czarnocin (Cernotino). I aby bracia Szpitala nie lękając się przeszkód z mojej strony w omawianych wsiach mogli osadzać ludzi, daję również świętemu Janowi to, co do mnie należy nad rzeką Wierzycą (Verissa) powyżej grodu o nazwie Vissoke aż do granic Jaroszew (Jarosou) wraz z łowiskami bobrów i wszystkimi innymi pożytkami, jakie mogłyby znajdować się w łowiskach lub w rybołówstwie. Aby więc uniknąć naruszenia przyznanego braciom (Zakon Rycerskiego Św. Jana) pokoju oświadczam, że granica rzeki Wietcisy (Vetrice), która należy do braci, znajduje się powyżej miejsca, w którym wpada do niej rzeczka Rutkownica (Rudcouinica). Prócz tego również dla nagromadzenia większych zasług daję temu Szpitalowi kościół w Lubiszewie (Lubissou) poświęcony ku czci Świętej Trójcy wraz z wszystkimi urządzeniami (prebenda), które tam ustanowiłem, z dwoma kapelanami, którzy tamże służyć mają Panu Bogu, i z dziesięciną z dwóch wsi, mianowicie z Taszewa (Thascov) i Białej (Beale), którą temu kościołowi nadał biskup Stefan (Stephanus) podczas jego konsekracji wraz z całą dziesięciną z moich pól uprawnych z całej prowincji jatłuńskiej (Jatlunensi), z całą dziesięciną z łowisk bobra na Wierzycy (Verisse) i Wiśle (Visle), z dziesięciną z wszystkich jesiotrów i łososi oraz innych ryb, a także z dziesięciną ze żrebaków, cieląt, jagniąt, prosiąt i gęsi oraz z dziesiątą wiązką śledzi z cła, dziesiątą grzywnę pieniądza oraz karczmy. To wszystko, co zostało wymienione i wyszczególnione (działo się) podczas konsekracji kościoła Świętej Marii w Świeciu (Zwece) w obecności wielu przybyłych i pod groźbą klątwy ze strony wspomnianego biskupa i przy zgaszonych świecach zostało pomienionemu Szpitalowi zatwierdzone. I aby to wszystko pozostało przy nim (Zakonie Joannitów) nieumniejszone i nienaruszone, przytwierdzeniem pieczęci tegoż biskupa oraz mojej rzecz umacniamy i godnie utwierdzamy. Działo się to w roku wcielenia Pańskiego 1198 (MCLXXXVIII). Świadkowie obecni: mistrz Konrad (Conradus), archidiaconi Bertold (Bertoldus) i Walter (Walterus), kapelani Wincenty (Vincentius), Egidiusz

(Egidius) i Paweł (Paulus), proboszczowie Wilhelm z Lubiszewa (Willelmus de Lubisov), Wilhelm ze Świecia (Willelmus de Zwece), Jan z Wyszogrodu (Johannes de Wissgrod), pan Dzieżek (Dirsek), Bartłomiej ze Szczytna (Bartholomeus de Stetyn), synowie Dobrogosta (Dobrogosti) – Mikołaj (Nicholaus), Wincenty (Vincentius), Tomisław (Thomizlaus) i Dobrogost (Dobrogost) ich krewny, Włost (Vlozc), podczaszy biskupi i jego brat Strosław (Strozlaus), Paweł (Paulus), Tworzymir (Twozimir), wojski Jan (Johannes), Bożek (Bozek), Bogusławiec (Boguzlavec) i liczni inni duchowni oraz pozostali tak szlachetni jak i prości. I ja, Herman (Hermannus) z Bożej łaski biskup kamieniecki, i ja Adolf (Adolfus), dziekan tegoż kościoła, obejrzelśmy pismo pana Grzymisława (Grimizlai), w sposób wyżej opisany, z przywieszonymi do niego sznurem i pieczęcią, i przeczytaliśmy [to pismo] od słowa do słowa, jako nieprzekreślone i niezniszczone, i w żadnej swojej części nieuszkodzone, i sprawiliśmy, na prośbę i na wieczną pamiątkę mistrza i braci szpitala jerozolimskiego, że zostało ono [pismo] umocnione obwarowaniem naszych pieczęci. Także ja Henryk (Henricus), prezbiter i pisarz wspomnianego biskupa chełmińskiego, z jego polecenia wyżej wspomniane pismo przepisałem i publicznie ogłosiłem. Dokonane i dane roku Pańskiego 1262, w święto św. Łukasza Ewangelisty.

Słowniczek pojęć.

Grzymisław – nierozstrzygnięte jest jego pochodzenie, jak i tytułatura. Był księciem pomorskim lub piastowskim namiestnikiem. Wspominają o nim tylko dwa dokumenty, w tym jeden falsyfikat. Za: M. Woźny, *Joannici...*, s. 6, przyp. 13.

Starogard – http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_XI/248

Wierzycza – http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_XIII/419

Kamierowo – <https://pl.wikipedia.org/wiki/Kamierowo> [dostęp dn. 28 III 2023 r.].

Równino – http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_IX/825

Pogódki – http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_VIII/499

Wietcisa – http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_XIII/427

Szczodrowo – http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_XI/857

Czarnocin – http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_I/755

Wysoka – http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_XIV/127;

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Wysoka_\(powiat_starogardzki\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Wysoka_(powiat_starogardzki))

Jaroszewy – http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_III/460

Rutkownica – http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_IX/960

Lubiszewo (ob. Lubiszewo Tczewskie) –

http://dir.icm.edu.pl/pl/Sloownik_geograficzny/Tom_V/417

Taszewo – http://dir.icm.edu.pl/pl/Sloownik_geograficzny/Tom_XII/221

Białe – [https://pl.wikipedia.org/wiki/Bia%C5%82e_\(powiat_%C5%9Bwiecki\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Bia%C5%82e_(powiat_%C5%9Bwiecki))

Stefan – notowany jako biskup kujawski w latach 1187–1198. Był także kanclerzem krakowskim przy boku Kazimierza Sprawiedliwego. Konsekwował kościoły w Lubiszewie i Świeciu, prawdopodobnie miał zasługi na rzecz uposażenia klasztoru joannitów w Starogardzie. Za: M. Woźny, *Joannici...*, s. 7, przyp. 19.

Świecie – http://dir.icm.edu.pl/pl/Sloownik_geograficzny/Tom_XI/655

Wyszogród – http://dir.icm.edu.pl/pl/Sloownik_geograficzny/Tom_XIV/155

Szczytno – http://dir.icm.edu.pl/pl/Sloownik_geograficzny/Tom_XI/881

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy).

1. W jaki sposób Grzymisław motywował nadania dóbr i przywilejów dla joannitów?
2. Wymień nadania ziemskie i przywileje ekonomiczne Grzymysława dla zakonu joannitów.
3. W jakich okolicznościach bracia otrzymali wspomniany przywilej?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Wymień obecne w omawianym dokumencie sposoby datacji i uwierzytelniania średniowiecznych dokumentów.

Literatura pomocnicza:

Lipiec S., *Joannici w średniowiecznej Polsce*, „Mówią Wieki” 2008, nr 1, s. 42–46

(https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/20828/Joannici_w_sredniowiecznej_Polsce.pdf?sequence=1&isAllowed=y).

Smoliński M., *Joannici w polityce książąt polskich i pomorskich (od połowy XII do pierwszego ćwierćwiecza XIV w.)*, Gdańsk 2008

Starnawska M., *Mnisi – rycerze – szlachta. Templariusze i joannici na pograniczu wielkopolsko-brandenbursko-pomorskim*, „Kwartalnik Historyczny”, R. 99. 1992, nr 1, s. 3–31

Wrześniński S., *Joannici na ziemiach polskich*, Warszawa 2007.

Najważniejsze cezury:

W 1198 r., kiedy miał zostać spisany omawiany powyżej dokument, rozpoczął się pontyfikat wielkiego papieża Innocentego III. W tym samym roku Przemysław Ottokar I z dynastii Przemyślidów został koronowany na króla Czech. W Polsce, Mieszko III Stary odzyskał władzę w Krakowie.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek